

Vergaderjaar 2016–2017

34 730 XIII

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Economische Zaken (XIII) en het Diergezondheidsfonds (F) voor het jaar 2017 (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota)

Nr. 2

MEMORIE VAN TOELICHTING

Inhoudsopgave

A.	ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET WETSVORSTEL	2
B.	BEGROTINGSTOELICHTING	3
1.	Leeswijzer	3
2.	Overzicht belangrijkste suppletoire uitgaven- en ontvangstenmutaties	3
	Belangrijkste suppletoire uitgavenmutaties 2017 (Eerste suppletoire begroting)	3
	Belangrijkste suppletoire ontvangstenmutaties 2017 (Eerste suppletoire begroting)	6
3.	De beleidsartikelen	7
	Beleidsartikel 1 Goed functionerende economie en markten	7
	Beleidsartikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en duurzaam ondernemen	8
	Beleidsartikel 3 Een excellent ondernemingsklimaat	11
	Beleidsartikel 4 Een doelmatige en duurzame energievoorziening	15
	Beleidsartikel 5 Meerjarenprogramma Nationaal Coördinator Groningen	19
	Beleidsartikel 6 Concurrerende, duurzame, veilige agro-, visserij- en voedselketens	21
	Beleidsartikel 7 Groen onderwijs van hoge kwaliteit	26
	Beleidsartikel 8 Natuur en biodiversiteit	27
4.	De niet-beleidsartikelen	29
	Artikel 40 Apparaat	29
	Artikel 41 Nominaal en Onvoorzien	30
5.	De agentschappen	30
	Dienst ICT Uitvoering (DICTU)	30
	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl)	32
6.	Het Diergezondheidsfonds (DGF)	35

A. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET WETSVORSTEL

Wetsartikelen 1 tot en met 3

De begrotingsstaten die onderdeel zijn van de Rijksbegroting, worden op grond van artikel 1, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2001 elk afzonderlijk bij de wet vastgesteld en derhalve ook gewijzigd. Het onderhavige wetsvoorstel strekt ertoe om voor het jaar 2017 wijzigingen aan te brengen in:

1. de departementale begrotingsstaat van het Ministerie van Economische Zaken;
2. de begrotingsstaat inzake de agentschappen van dit ministerie;
3. de begrotingsstaat inzake het Diergezondheidsfonds.

De in de begrotingsstaten opgenomen begrotingsartikelen worden in onderdeel B van deze memorie van toelichting toegelicht (de zgn. begrotingstoelichting).

De Minister van Economische Zaken,
H.G.J. Kamp

B. BEGROTINGSTOELICHTING

1. Leeswijzer

Opbouw 1^e suppletoire begroting 2017

Deze 1^e suppletoire begroting geeft een geactualiseerd beeld van de begrotingsuitvoering 2017. Onderdeel B, de begrotingstoelichting, is als volgt opgebouwd:

- 1) Leeswijzer.
- 2) Overzicht belangrijkste suppletoire uitgaven- en ontvangstenmutaties. De belangrijkste verplichtingenmutaties zijn toegelicht in de artikelen.
- 3) De beleidsartikelen. Voor ieder beleidsartikel is de tabel «Budgettaire gevolgen van beleid» opgenomen. Hierin zijn de begrotingsmutaties voor de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten weergegeven.
- 4) De niet-beleidsartikelen. In de budgettaire tabellen zijn de begrotingsmutaties voor de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten opgenomen.
- 5) De agentschappen. In deze 1^e suppletoire begroting zijn de aanpassingen in de agentschapsparagrafen van de Dienst ICT Uitvoering (DICTU) en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) opgenomen.
- 6) Het Diergezondheidsfonds (DGF).

Ondergrenzen toelichtingen

Voor het toelichten van de begrotingsmutaties zijn in deze eerste suppletoire begroting de ondergrenzen gehanteerd zoals opgenomen in de onderstaande tabel.

Omvang begrotingsartikel (stand ontwerpbegroting) in € mln	Beleidsmatige mutaties (ondergrens in € mln)	Technische mutaties (ondergrens in € mln)
< 50	1	2
=> 50 en < 200	2	4
=> 200 en < 1.000	5	10
=> 1.000	10	20

In sommige gevallen, waar politiek relevant, worden ook posten toegelicht beneden deze ondergrenzen.

2. Overzicht belangrijkste suppletoire uitgaven- en ontvangstenmutaties

Belangrijkste suppletoire uitgavenmutaties 2017 (Eerste suppletoire begroting)

Bedragen x € 1.000

	Art. nr.	Uitgaven 2017
Vastgestelde begroting 2017		4.943.574
<i>Belangrijkste suppletoire mutaties:</i>		
Invest-NL i.o.	2	15.000
Regionale knelpunten	2/4	20.000
Eindejaarsmarge leningen	3	122.871
Aanpassing kasritme leningen	3	- 45.340
ETS-compensatie	4	6.227
Regeling sportaccommodaties	4	6.000

	Art. nr.	Uitgaven 2017
Eindejaarsmarge meerjarenprogramma NCG	5	72.053
Aanpassing kasritme meerjarenprogramma NCG	5	- 60.025
Regeling bedrijfsbeëindiging melkveehouderij	6	23.000
Bijdrage VWS voor NVWA	6	3.800
Agrarisch Natuur- en landschapsbeheer en het Subsiestelsel Natuur en Landschap	8	- 8.940
Negatieve eindejaarsmarge apparaat	40	- 8.850
Eindejaarsmarge 2016	41	26.905
Loon- en prijsbijstelling	41	60.906
Reservering middelen voor tegenvallers op de EZ-begroting	41	7.000
Overige mutaties	Div.	3.981
Totaal		244.588
Stand na 1e supplettoire begroting 2017		5.188.162

Invest-NL i.o.

Er is in 2017 € 5,5 mln aan de begroting toegevoegd voor de projectontwikkeling van Invest-NL. Daarnaast is € 4,5 mln beschikbaar gesteld voor de transitiekosten bij RVO.nl die samenhangen met de voorgenomen overheveling van regelingen van RVO.nl naar Invest-NL. Tot slot is als bijdrage in de opstartkosten van Invest-NL € 5 mln overgeheveld van de begroting van het Ministerie van Financiën naar de EZ-begroting.

Regionale knelpunten

Ter versterking van de regionale economische structuur in Nederland wordt een aantal projecten ondersteund, waaronder Internationaal Onderwijs, snel internet op scholen, Wageningen Campus en enkele Centers of Expertise (€ 15 mln op artikel 2). Voorts is € 5 mln beschikbaar gekomen ter aanvulling van het budget O&O Bodembeheer (artikel 4) naar aanleiding van een maatregelenpakket gericht op de na-ijlende effecten van de steenkoolwinning in Limburg.

Eindejaarsmarge leningen

De niet benutte middelen van het Toekomstfonds in 2016 worden conform de fondsconstructie toegevoegd aan het budget voor 2017. Het betreft voornamelijk begrotingsgeld voor de regelingen Dutch Venture Initiative, Seed-regeling, Innovatiekrediet, Fundamenteel en toegepast onderzoek en de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen.

Aanpassing kasritme leningen

Betreft het doorschuiven van middelen naar latere jaren naar aanleiding van het aanpassen aan de actuele uitgavenverwachtingen met betrekking tot diverse instrumenten, waaronder Innovatiekrediet, Dutch Venture Initiative, Startups/MKB en Co-investment venture capital instrument/EIF. Tevens worden de in 2016 gerealiseerde lagere ontvangsten in het kader van het Innovatiekrediet gecompenseerd.

ETS-compensatie

De niet bestede middelen in 2016 worden toegevoegd aan het budget voor 2017.

Regeling sportaccommodaties

Bijdrage van VWS aan EZ voor het uitvoeren van de subsidieregeling Energiebesparende maatregelen en Duurzame energie in de sport over 2017.

Eindejaarsmarge meerjarenprogramma Nationaal Coördinator Groningen (NCG)

De niet benutte middelen van het meerjarenprogramma Nationaal Coördinator Groningen worden toegevoegd aan de begroting 2017. Het betreft de regelingen Verduurzaming (€ 57,4 mln) en Fonds achterstallig onderhoud (€ 9 mln) en inzet woningmarkt en het werkbudget van de NCG (€ 5,7 mln).

Aanpassing kasritme meerjarenprogramma Nationaal Coördinator Groningen (NCG)

Betreft het doorschuiven van middelen naar latere jaren naar aanleiding van het aanpassen aan de actuele uitgavenverwachtingen met betrekking tot diverse instrumenten, waaronder de instrumenten Verduurzaming (€ 55 mln) en fonds achterstallig onderhoud en inzet Woningmarkt (€ 5 mln).

Regeling bedrijfsbeëindiging melkveehouderij

Het bedrijfsleven draagt € 17 mln bij aan de Subsidieregeling bedrijfsbeëindiging melkveehouderij, ook wel Stoppersregeling genoemd. Deze € 17 mln is aangevuld met € 6 mln binnen de EZ begroting die reeds bij nota van wijziging hiertoe was gereserveerd.

Bijdrage VWS voor NVWA

Het budget voor de NVWA is verhoogd met de bijdrage van VWS voor de financiële dekking van het opdrachtenpakket NVWA met € 3,8 mln in 2017 en € 6,6 mln in 2018 (TK, 33 835, nr 33).

Agrarisch Natuur- en landschapsbeheer en het Subsidiestelsel Natuur en Landschap

Overheveling van het budget in het provinciefonds voor de uitvoering van het Agrarisch Natuur- en landschapsbeheer en het Subsidiestelsel Natuur en Landschap door de provincies.

Negatieve eindejaarsmarge apparaat

De overschrijding van € 8,9 mln op de apparaatsuitgaven in 2016 wordt in mindering gebracht op de begroting van 2017.

Eindejaarsmarge 2016

Deze mutatie betreft de toevoeging van de eindejaarsmarge 2016 voor de programma-uitgaven van EZ.

Loon- en prijsbijstelling

Bij Voorjaarsnota 2017 is loon- en prijsbijstellingstranche 2017 uitgedeeld. De loonbijstelling betreft de vergoeding voor de stijging van de contractloonontwikkeling en de stijging van de sociale lasten en pensioenpremies

voor de overheidswerkgevers. De prijsbijstelling betreft de verwerking van de stijging van de diverse prijsindexen.

Reservering middelen voor tegenvallers op de EZ-begroting

Reservering van € 7 mln op de EZ-begroting voor het opvangen van tegenvallers. Deze middelen worden bij ontwerp-begroting 2018 op de diverse artikelen ingezet voor problematiek.

Belangrijkste suppletoire ontvangstenmutaties 2017 (Eerste suppletoire begroting)

Bedragen x € 1.000

	Art. nr.	Ontvangsten 2017
Vastgestelde begroting 2017		3.770.862
<i>Belangrijkste suppletoire mutaties:</i>		
Afrekening agentschap Telecom	1	8.300
Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij (NOM)	3	2.000
Aardgasbaten	4	- 250.000
Rijkscoördinatieregeling (RCR)	4	2.000
Onttrekking verliesdeclaraties garantieregeling aardwarmte	4	2.525
Regeling bedrijfsbeëindiging melkveehouderij	6	17.000
Overige mutaties	Div.	6.540
Totaal		- 211.635
Stand na 1e suppletoire begroting 2017		3.559.227

Afrekening agentschap Telecom

De inkomsten hebben betrekking op de afrekening van het Agentschap Telecom over het tweede halfjaar van 2016.

Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij (NOM)

Van de NOM is € 2 mln dividend ontvangen voortvloeiend uit de vorig jaar gemaakte afspraken rond de aandelenverkoop NOM. Deze € 2 mln wordt via het Provinciefonds overgeheveld naar de Provincie Drenthe als aanvulling op de jaarlijkse subsidie voor het Ontwikkelbedrijf van de NOM.

Aardgasbaten

Het kabinet heeft op 18 april jl. de voorbereiding in gang gezet om het productieplafond voor de gaswinning in Groningen ingaande het eerstvolgende gasjaar – dat gaat lopen vanaf 1 oktober 2017 – met 10 procent te verlagen. Hierdoor vallen de aardgasbaten lager uit dan bij de Miljoenennota 2017 werd verwacht.

Rijkscoördinatieregeling (RCR)

De uitgaven van projecten van de Rijkscoördinatieregeling worden door middel van exploitatie-overeenkomsten doorberekend aan initiatiefnemers van energieprojecten.

Onttrekking verliesdeclaraties garantieregeling aardwarmte

Naar verwachting bedraagt het uit te keren bedrag in 2017 aan verliesdeclaraties € 2,5 mln. Dit bedrag wordt onttrokken uit de begrotingsreserve aardwarmte.

Regeling bedrijfsbeëindiging melkveehouderij

Betreft de bijdrage van het bedrijfsleven aan de regeling bedrijfsbeëindiging van de melkveehouderij.

3. De beleidsartikelen

Budgettaire gevolgen van beleid,

Beleidsartikel 1 Goed functionerende economie en markten

(Eerste suppletoire begroting) (Bedragen x € 1.000)

	Stand ontwerp-begroting 2017 (1)	Mutaties via NvW, ISB, motie en amendementen (2)	Stand vastgestelde begroting 2017 (3)=(1+2)	Mutaties 1e suppletoire begroting (4)	Stand 1e suppletoire begroting (5)=(3+4)	Mutatie 2018	Mutatie 2019	Mutatie 2020	Mutatie 2021
VERPLICHTINGEN	188.943		188.943	1.102	190.045	696	681	681	681
UITGAVEN	185.726		185.726	1.102	186.828	696	681	681	681
Waarvan juridisch verplicht (percentage)	99%		99%		99%				
Subsidies				188	188				
Digitalisering regionale radio				188	188				
Opdrachten	7.503		7.503	- 2.510	4.993	- 628	65	315	474
Onderzoek en Opdrachten	1.199		1.199	296	1.495	16	474	474	474
PIANOO/TenderNed	644		644	- 344	300	- 644	- 409	- 159	
Beleidsvoorbereiding en evaluaties Frequenties en Veiligheid	5.660		5.660	- 2.462	3.198				
Bijdragen aan agentschappen	22.909		22.909	2.938	25.847	1.377	1.102	852	693
Agentschap Telecom	13.173		13.173	1.806	14.979				
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	9.736		9.736	1.107	10.843	1.377	1.102	852	693
DICTU				25	25				
Bijdragen aan ZBO's/RWT's	151.395		151.395	578	151.973	210	65	65	65
Metrologie	9.458		9.458		9.458				
Raad voor Accreditatie	132		132		132				
ACM	448		448	65	513	65	65	65	65
CBS	141.357		141.357	513	141.870	145			
Bijdragen aan (inter)nationale organisaties	3.919		3.919	- 92	3.827	- 263	- 551	- 551	- 551
Nederlands Normalisatie Instituut (NEN)	1.212		1.212		1.212				
Internationale organisaties	2.634		2.634	- 19	2.615	- 190	- 478	- 478	- 478
Raad van deskundigen voor de nationale meetstandaarden	73		73	- 73	0	- 73	- 73	- 73	- 73
ONTVANGSTEN	30.900		30.900	8.300	39.200				
High Trust	30.200		30.200		30.200				
Diverse ontvangsten	700		700	8.300	9.000				

Toelichting op de uitgaven

Opdrachten

Beleidsvoorbereiding en evaluaties Frequenties en Veiligheid

Deze bijstelling betreft met name een overdracht van budget aan het Agentschap Telecom ter dekking van de uitvoeringskosten van diverse projecten.

Toelichting op de ontvangsten

De ontvangsten hebben betrekking op de afrekening van het Agentschap Telecom over het tweede halfjaar van 2016, die in 2017 wordt ontvangen.

Budgettaire gevolgen van beleid,

Beleidsartikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en duurzaam ondernemen

(Eerste supplettoire begroting) (Bedragen x € 1.000)

	Stand ontwerp-begroting 2017 (1)	Mutaties via NvW, ISB, motie en amendementen (2)	Stand vastgestelde begroting 2017 (3)=(1+2)	Mutaties 1e supplettoire begroting (4)	Stand 1e supplettoire begroting (5)=(3+4)	Mutatie 2018	Mutatie 2019	Mutatie 2020	Mutatie 2021
VERPLICHTINGEN	2.357.764	- 200	2.357.564	887.258	3.244.822	27.579	- 6.171	- 39.481	- 40.232
Waarvan garantieverplichtingen	1.676.662		1.676.662	751.600	2.428.262				
UITGAVEN	829.851	- 200	829.651	34.265	863.916	31.904	3.420	2.112	2.122
Waarvan juridisch verplicht (percentage)	89%		89%		89%				
Garanties	65.780		65.780		65.780				
BMKB	41.594		41.594		41.594				
Groeifaciliteit	8.850		8.850		8.850				
Garantie Ondernemingsfinanciering	11.745		11.745		11.745				
Garantiefaciliteit Scheepsnieuwbouwfinanciering	3.591		3.591		3.591				
Garanties MKB Financiering									
Subsidies	113.606		113.606	3.655	117.261	307	982	1.000	1.000
Lucht- en Ruimtevaart	3.214		3.214		3.214				
MKB-Innovatiestimulering	31.265		31.265	- 2.015	29.250				
Topsectoren (MIT)									
Eurostars	15.089	- 400	14.689	1.000	15.689	1.000	1.000	1.000	1.000
Bevorderen Ondernemerschap	6.942	- 700	6.242	- 229	6.013	- 1.393	- 18		
Groene Groei en Biobased Economy	1.553		1.553	- 785	768				
Cofinanciering EFRO, inclusief INTERREG	42.916		42.916		42.916				
Bijdrage aan ROM's	5.313		5.313		5.313				
Overige subsidies	7.314	1.100	8.414	5.684	14.098	700			
Opdrachten	35.881	- 200	35.681	636	36.317	8.049	- 498		
Onderzoek en opdrachten	3.897	800	4.697	25	4.722				
Caribisch Nederland	1.044		1.044	164	1.208	164	164		
ICT beleid	20.056	- 1.000	19.056	- 4.508	14.548	- 1.605	- 662		
Regeldruk	2.221		2.221	24	2.245	- 475			
Mainport Rotterdam	7.612		7.612		7.612				
Regiekosten regionale functie	1.051		1.051	- 69	982	- 35			
Invest-NL i.o.				5.000	5.000	10.000			

	Stand ontwerp-begroting 2017 (1)	Mutaties via NvW, ISB, motie en amendementen (2)	Stand vastgestelde begroting 2017 (3)=(1+2)	Mutaties 1e suppletoire begroting (4)	Stand 1e suppletoire begroting (5)=(3+4)	Mutatie 2018	Mutatie 2019	Mutatie 2020	Mutatie 2021
Bijdragen aan agentschap-pen	88.925		88.925	19.753	108.678	24.801	2.404	1.052	1.062
Bijdrage RVO.nl	83.978		83.978	9.693	93.671	5.801	1.742	1.052	1.062
Bijdrage Agentschap Telecom	2.710		2.710	60	2.770		662		
Bijdrage Logius Invest-NL i.o.	2.237		2.237		2.237				
				10.000	10.000	19.000			
Bijdragen aan ZBO's/RWT's	235.662		235.662	572	236.234	472	472		
Bijdrage aan TNO	131.361		131.361	100	131.461				
Kamer van Koophandel	104.301		104.301	472	104.773	472	472		
Bijdragen aan medeoverhe-den	3.914		3.914	8.100	12.014				
Sterke Regio's en Nota Ruimte	3.914		3.914	8.100	12.014				
Bijdragen aan (inter-) nationale organisaties	286.083		286.083	1.549	287.632	- 1.725	60	60	60
Internationaal Innoveren	33.771		33.771	- 50	33.721	- 1.235			
PPS-toeslag (voorheen TKI-toeslag)	99.396		99.396	225	99.621	25			
TO2 (excl. TNO)	31.745		31.745		31.745				
Topsectoren overig	41.612		41.612	1.275	42.887	- 65			
Ruimtevaart (ESA)	64.766		64.766	500	65.266				
Bijdrage NBTC	8.554		8.554		8.554				
Bijdragen organisaties	6.239		6.239	- 401	5.838	- 450	60	60	60
ONTVANGSTEN	114.332		114.332	2.114	116.446				
BMKB	33.000		33.000		33.000				
Groeifaciliteit	8.000		8.000		8.000				
Garantie Ondernemingsfi-nanciering (GO)	13.000		13.000		13.000				
Garantiefaciliteit Scheeps-nieuwbouwfinanciering	4.000		4.000		4.000				
Luchtvaartkredietregeling	8.447		8.447		8.447				
Rijksoctrooiwet	37.681		37.681		37.681				
Eurostars	4.238		4.238		4.238				
Joint Strike Fighter	2.500		2.500		2.500				
Diverse ontvangsten	3.466		3.466	2.114	5.580				

Toelichting op de verplichtingen

De verhoging van het verplichtingbudget met € 887,3 mln bestaat met name uit:

- Garanties MKB financiering (€ 751,6 mln). Van de garanties uit het Aanvullend Actieplan MKB-financiering wordt de niet benutte garantieruimte uit 2016 aan de begroting voor 2017 toegevoegd.
- Ruimtevaart (€ 98,0 mln). De mutatie betreft het naar voren halen van verplichtingenruimte in verband met het committeren van de inschrijvingen op de Ministerconferentie 2016.
- Invest-NL i.o. (€ 15 mln). Er is in 2017 € 5,5 mln aan de begroting toegevoegd voor de projectontwikkeling van Invest-NL. Tot het moment waarop Invest-NL daadwerkelijk is opgericht zullen de uitgaven hiervoor worden verricht via het Nederlands Investerings Agentschap (NIA) dat is ondergebracht bij RVO.nl. Daarnaast is in 2017 € 4,5 mln beschikbaar gesteld voor de transitiekosten bij RVO.nl die samenhangen met de voorgenomen overheveling van regelingen van RVO.nl naar Invest-NL. Tot slot is als bijdrage in de opstartkosten van Invest-NL € 5 mln overgeheveld van de begroting van het Ministerie

van Financiën naar de EZ-begroting. De bijdrage van EZ (€ 5 mln) en Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (€ 5 mln) in de opstartkosten staan voor 2018 geraamd.

- Regionale knelpunten (€ 15 mln) waarvan € 4,5 mln onder «subsidies overig» en € 10,5 mln onder «Sterke Regio's en Nota Ruimte». Ter versterking van de regionale economische structuur in Nederland wordt een aantal projecten ondersteund, waaronder Internationaal Onderwijs, snel internet op scholen, Wageningen Campus en enkele Centers of Expertise.

Toelichting op de uitgaven

De verhoging van het kasbudget met € 34,3 mln bestaat met name uit:

- Invest-NL i.o. (€ 15 mln; zie toelichting onder verplichtingen).
- Regionale knelpunten (€ 15 mln; zie toelichting onder verplichtingen).
- Bijdrage RVO.nl (€ 9,7 mln). De verhoging van de bijdrage aan RVO.nl komt met name uit aanvullende opdrachten voor ICT-beleid (€ 5,4 mln voor onder andere Ondernemersplein, Mijn overheid voor Ondernemers, Berichtenbox bedrijven, eIDAS knooppunt en programabureau e-factureren), de provinciale bijdrage aan het Nederlands Investeringsagentschap (€ 0,9 mln) en de bijstelling van de HGIS-budgetten voor loon- en prijsbijstelling, voor de fiscalisering van lokale medewerkers, hogere pensioenlasten en de ongunstige euro-dollarcoers (€ 2,0 mln).
- MKB-Innovatiestimulering Topsectoren (MIT; -€ 2 mln). Dit betreft een overboeking van € 1,5 mln. naar het Provinciefonds ten behoeve van het deel van de MIT-regeling dat door de provincies wordt uitgevoerd. De overige € 0,5 mln betreft een overboeking naar de IPC-regeling. Hiermee wordt budget beschikbaar gesteld voor een regionale IPC-regeling die uitgevoerd wordt in samenwerking met de provincie Zuid-Holland en de Metropoolregio Rotterdam Den Haag. Dit budget is beschikbaar gekomen door een beperkte onderuitputting in het regionale deel van de MIT-regeling in 2016 en gaat niet ten koste van de € 35 mln die EZ voor 2017 beschikbaar heeft gesteld.

Toelichting op de begrotingsreserves

Vooralsnog zijn er voor de begrotingsreserves van beleidsartikel 2 geen stortingen of onttrekkingen geraamd. Volledigheidshalve is aansluitend de stand van de reserves weergegeven.

Begrotingsreserve Borgstelling MKB-kredieten (BMKB)

Bedragen x € 1.000

Stand 1/1/2017	58.633
+ Geraamde storting	
- Geraamde onttrekking	
Stand (raming) per 31/12/2017	58.633

Begrotingsreserve Groeifaciliteit

Bedragen x € 1.000

Stand 1/1/2017	16.169
+ Geraamde storting	
- Geraamde onttrekking	
Stand (raming) per 31/12/2017	16.169

Begrotingsreserve Garantie Ondernemingsfinanciering (GO)

Bedragen x € 1.000

Stand 1/1/2017	60.112
+ Geraamde storting	
- Geraamde onttrekking	
Stand (raming) per 31/12/2017	60.112

Begrotingsreserve Garantiefaciliteit Scheepsnieuwbouwfinanciering

Bedragen x € 1.000

Stand 1/1/2017	10.136
+ Geraamde storting	
- Geraamde onttrekking	
Stand (raming) per 31/12/2017	10.136

Begrotingsreserve Garantie MKB-faciliteiten

Bedragen x € 1.000

Stand 1/1/2017	9.000
+ Geraamde storting	
- Geraamde onttrekking	
Stand (raming) per 31/12/2017	9.000

Budgettaire gevolgen van beleid,

Beleidsartikel 3 Een excellent ondernemingsklimaat

(Eerste suppletoire begroting) (Bedragen x € 1.000)

	Stand ontwerp-begroting 2017 (1)	Mutaties via NvW, ISB, motie en amendementen (2)	Stand vastgestelde begroting 2017 (3)=(1+2)	Mutaties 1e suppletoire begroting (4)	Stand 1e suppletoire begroting (5)=(3+4)	Mutatie 2018	Mutatie 2019	Mutatie 2020	Mutatie 2021
VERPLICHTINGEN	94.489		94.489	178.471	272.960	5.202	- 7.049	- 11.949	- 24.459
UITGAVEN	145.118		145.118	75.415	220.533	9.751	24.251	12.851	2.841
Waarvan juridisch verplicht (percentage)	69%		69%		68%				
Leningen	138.530		138.530	69.331	207.861	8.900	23.400	12.000	1.990
I Startups/MKB-FINANCIERING									
Volledig revolverend									
Dutch Venture Initiative/Fund of Funds	32.600		32.600	3.401	36.001	6.400	- 2.800	- 7.800	- 17.000
Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen				17.322	17.322				
Co-investment venture capital instrument/EIF				10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Gedeeltelijk revolverend									
Innovatiekrediet	51.358		51.358	3.161	54.519	1.200	10.000	0	0
Risicokapitaal (Seed capital)	20.263		20.263	28.073	48.336	13.000	20.000	19.000	19.500
Vroege fasefinanciering	11.309		11.309	1.174	12.483	- 3.200	700	800	1.500
Start ups/MKB	23.000		23.000	- 23.000	0	- 21.000	- 17.000	- 12.000	- 14.010
NL-Californië Duurzaam E-mobility fund				1.000	1.000	2.500	2.500	2.000	2.000

	Stand ontwerp-begroting 2017 (1)	Mutaties via NvW, ISB, motie en amendementen (2)	Stand vastge-stelde begroting 2017 (3)=(1+2)	Mutaties 1e supple-toire begroting (4)	Stand 1e supple-toire begroting (5)=(3+4)	Mutatie 2018	Mutatie 2019	Mutatie 2020	Mutatie 2021
II INVESTERINGEN IN FUNDAMENTEEL EN TOEGEPAST ONDERZOEK									
Met vermogensbehoud									
Fundamenteel en toegepast onderzoek			25.700	25.700	25.700	- 7.500	- 7.500	- 2.500	- 2.500
Onco Research			2.500	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500
Smart Industry				5.000	5.000	5.000			
III Staatsobligaties Toekomstfonds									
Subsidies									
IV Reëel rendement voor onderzoek									
V Overige subsidies									
Smart Industry			4.900	4.900	4.900				
Haalbaarheidsstudies TO2 innovatieve starters			800	800	800	800	800	800	800
Bijdragen aan agentschap-pen	6.588		6.588	384	6.972	51	51	51	51
Bijdrage Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	6.588		6.588	384	6.972	51	51	51	51
ONTVANGSTEN MKB-FINANCIERING BESTAAND INSTRUMENTA-RIUM	36.388		36.388	2.001	38.389	0	100	400	1.700
Regionale Ontwikkelings-maatschappijen	3.000		3.000	2.000	5.000				
Fund of Funds (DVI I/Business Angels)	100		100	1	101		100	250	900
Innovatiekredieten	25.288		25.288		25.288				
Seed capital	8.000		8.000		8.000				
MKB-FINANCIERING INCIDENTELE MIDDELEN									
Ontvangsten DVI II								150	800
Ontvangsten fundamenteel en toegepast onderzoek									
Renteontvangsten Toekomstfonds									

Toelichting op de verplichtingen

Het verplichtingenbudget is met € 178,5 mln verhoogd. De voornaamste oorzaken hiervoor zijn:

- Een verhoging van het verplichtingenbudget van € 132 mln als gevolg van het toevoegen aan de begroting 2017 van de niet benutte ruimte in het Toekomstfonds in 2016 en de ontvangstenmeevaller op de Seed-regeling in 2016, conform de afspraken die in het kader van het Toekomstfonds (100% eindejaarsmarge) zijn gemaakt. Het betreft de instrumenten Innovatiekrediet (€ 42,0 mln), Vroegefasefinanciering (3,1 mln), Seed-regeling (€ 5,9 mln), Onderzoek voor fundamenteel en toegepast onderzoek (€ 64,6 mln) en de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (€ 27,7 mln). Tevens worden de in 2016 gerealiseerde lagere ontvangsten in het kader van het Innovatiekrediet gecompenseerd (-€ 11,6 mln).

- Daarnaast heeft de Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport besloten om € 6 mln in 2017 beschikbaar te stellen voor een fonds dat investeringen kan doen in eHealth ondernemingen om impactvolle toepassingen op te schalen. In samenspraak met het Nederlands Investeringsagentschap (NIA) is besloten om hiervoor gebruik te maken van de Seed-regeling van het Ministerie van EZ. Bij Voorjaarsnota zijn de middelen (€ 6 mln) overgeboekt naar de begroting van EZ.
- Verder is er verplichtingenruimte van in totaal € 59,5 mln van latere jaren naar het jaar 2017 gehaald. De belangrijkste reden hiervoor is het uitwerken van de middelen beschikbaar gesteld voor startups en MKB (€ 23,8 mln) en het uitwerken van het Co-investment venture capital instrument/EIF (€ 31,8 mln). Tegelijkertijd is in het kader van het Innovatiekrediet een budget van € 14,2 mln doorgeschoven naar het jaar 2018 afgestemd op het gepubliceerde plafond van € 60 mln in 2017. Daarnaast is voor het instrument Vroegefasefinanciering een budget van € 4,9 mln doorgeschoven naar latere jaren, omdat de middelen voor leningen aan TO2 innovatieve starters (in totaal € 6 mln) worden gespreid over de jaren 2017–2021. Door herschikkingen binnen het Toekomstfonds, zijn bij Voorjaarsnota de volgende nieuwe instrumenten gecreëerd binnen het Toekomstfonds:
 - Co-investment venture capital instrument/EIF:
Om de toegang tot risicokapitaal voor snelgroeiende innovatieve ondernemingen te versterken, is in samenwerking met private investeerders en met inzet van EFSI-middelen dit instrument ontwikkeld. Het instrument is samen met het NIA en het EIF van een co-investment fonds van € 100 mln voor grotere risicokapitaal investeringen in Nederlandse ondernemingen. Het Ministerie van Economische Zaken en het EIF/EFSI leggen beide € 50 mln in (Zie TK, 22 112, nr. 2218).
 - NL-Californië Duurzaam E-mobility fund
Op 9 januari 2017 heeft de Minister van Economische Zaken namens de Nederlandse overheid een samenwerking gesloten met de Staat Californië. Onderdeel hiervan is een Seed capital fonds voor smart mobility en E-mobility van € 20 mln met een bijdrage van € 10 mln van de Nederlandse overheid. Ondernemingen die in aanmerking komen, zullen zowel in Nederland als in Californië actief worden.
 - Co-investeringsregeling voor start ups/MKB en startups in de agrifood en tuinbouw
Om de markt voor risicodragend kapitaal voor het MKB verder te versterken komt er binnen de bestaande Seed-regeling een co-investeringsfaciliteit van € 10 mln per jaar voor business angels. Verder is er eenmalig € 12 mln beschikbaar gesteld voor twee specifieke Seed capital fondsen om startups in de agrifood en tuinbouw sector beter toegang te geven tot risicokapitaal.
 - Haalbaarheidsstudies TO2 innovatieve starters
Voor de haalbaarheidsstudies voor TO2 innovatieve starters is uit de middelen voor fundamenteel en toegepast onderzoek in totaal € 4 mln budget toegevoegd voor de periode 2017–2021. Daarnaast is het bestaande instrument Vroegefasefinanciering met in totaal € 6 mln verhoogd in de periode 2017–2021 ten behoeven van de TO2 innovatieve starters. De dekking van beide verhogingen van gezamenlijk in totaal € 10 mln komt uit de middelen voor fundamenteel en toegepast onderzoek, zoals aangekondigd in de Kamerbrief van 8 juni 2015 (TK, 31 288, nr. 474).

Binnen het onderzoeksdeel van het Toekomstfonds zijn de middelen, beschikbaar gesteld voor de thema's Smart Industry, Haalbaarheidsstudies en leningen Vroegefasefinanciering voor TO2 innovatieve starters

en Onco Research overgeboekt naar het desbetreffende instrument binnen het fonds.

Voor de nieuwe regeling Smart Industry is in totaal € 15 mln beschikbaar gesteld. Deze regeling bestaat uit een lening-deel (uit het Toekomstfonds) en een subsidie-deel (afkomstig van het amendement Van Veen; TK, 34 300 XIII, nr. 86). Bij de middelen voor haalbaarheidsstudies en leningen Vroege fasefinanciering gaat het om TO2 innovatieve starters, die een subsidie kunnen krijgen voor een haalbaarheidsstudie (fase 1); en als vervolg daarop een lening kunnen krijgen voor een vroegefasetraject (fase 2). Hiervoor wordt in totaal € 10 mln uit het Onderzoeksdeel van het Toekomstfonds ingezet (zie TK, 31 288, nr. 474).

Met Onco Research wordt gekeken naar de ondersteuning van faciliteiten ter bevordering van technology transfer op gebied van oncologie. De verwachting is dat er dit jaar overeenstemming wordt bereikt over de ondersteuning van drie fondsen binnen het Onco Research initiatief. Met deze fondsen zal worden geïnvesteerd in intellectueel eigendom, marktgerichte technologische ontwikkeling in de vroege ontwikkelingsfase en start-ups en kleine bedrijven in de oncologiesector.

Toelichting op de uitgaven

Het uitgavenbudget is met € 75,4 mln verhoogd. De voornaamste oorzaken hiervoor zijn:

- Een verhoging van het leningenbudget in 2017 met € 117,8 mln als gevolg van het toevoegen van de niet benutte middelen van het Toekomstfonds in 2016 en de ontvangstenmeevaller op de Seed-regeling in 2016 conform de fondsconstructie. Het betreft begrotingsgeld voor de regelingen Dutch Venture Initiative, Seed-regeling, Innovatiekrediet, Vroegefasefinanciering, Fundamenteel en toegepast onderzoek en de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen. Tevens worden de in 2016 gerealiseerde lagere ontvangsten in het kader van het Innovatiekrediet gecompenseerd.
- Daarnaast heeft de Minister van VWS besloten om € 6 mln in 2017 beschikbaar te stellen voor een fonds dat investeringen kan doen in eHealth ondernemingen om impactvolle toepassingen op te schalen (zie toelichting onder de verplichtingen).
- Ten slotte is een bedrag van € 48,4 mln doorgeschoven naar latere jaren naar aanleiding van het aanpassen aan de actuele uitgavenverwachtingen met betrekking tot diverse instrumenten, waaronder Innovatiekrediet, Vroegefasefinanciering, Seed-regeling, Dutch Venture Initiative, Startups/MKB en Co-investment venture capital instrument/ EIF.

Toelichting op de ontvangsten

Van de NOM is in 2017 € 2 mln dividend ontvangen. Daarnaast zijn bij Voorjaarsnota 2017 de nog niet geraamde ontvangsten in de kader van DVI I (business angels) en DVI II meerjarig geraamd.

Toelichting ijklijn gasbaten

Het Toekomstfonds wordt mede gevoed met eventuele meevallers uit de aardgasbaten. Er is sprake van meevallers wanneer de gerealiseerde aardgasbaten in een bepaald jaar hoger zijn dan de aardgasbaten zoals die voor dat betreffende jaar geraamd zijn in de Miljoenennota 2015. Deze raming wordt herijkt als er beleidsmatige aanpassingen van de gasproductie plaatsvinden (TK, 34 000 XIII, nr. 5).

In de jaren 2015 en 2016 is de oorspronkelijke raming herijkt als gevolg van diverse beleidsmatige aanpassingen van de gasproductie. De

relevante ijklijn die van invloed is voor de bepaling van de voeding van het Toekomstfonds is vastgelegd en toegelicht in de EZ-begroting 2017 (pagina 70).

Op 18 april jl. heeft het kabinet de voorbereiding in gang gezet om het productieplafond voor de gaswinning in Groningen ingaande het eerstvolgende gasjaar – dat gaat lopen vanaf 1 oktober 2017 – met 10 procent te verlagen (TK, 33 529, nr. 331). Hierdoor vallen de aardgasbaten lager uit dan eerder bij de Miljoenennota 2017 werd verwacht. Deze beleidsmatige aanpassing van de gasproductie heeft effect op de ijklijn die van invloed is voor de bepaling van de voeding van het Toekomstfonds.

Naar aanleiding van de bovengenoemde wijziging bij Voorjaarsnota 2017 is er sprake van meevallers voor het Toekomstfonds wanneer de gerealiseerde gasbaten in een bepaald jaar hoger zijn dan de gasbaten zoals in onderstaande tabel is opgenomen (stand actuele ijklijn aardgasbaten Voorjaarsnota 2017).

Bedragen x € 1 mln

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ijklijn aardgasbaten Miljoenennota 2017	6.500	6.350	6.000	6.250	5.250	1.800
Bijstelling n.a.v. beleidsmatige aanpassingen (volume-effect) bij Voorjaarsnota 2017		- 50	- 250	- 300	- 300	- 250
Actuele ijklijn aardgasbaten Voorjaarsnota 2017		6.300	5.750	5.950	4.950	1.550

Deze actuele ijklijn wijkt af van de raming van de aardgasbaten op beleidsartikel 4 omdat voor het Toekomstfonds alleen de beleidsmatige aanpassingen van de gasproductie van toepassing zijn. Bij het vaststellen van de gasbatenraming op beleidsartikel 4 spelen onder andere de beursprijs van TTF-gas, de euro/dollar koers en de olieprijs een rol. Deze blijven bij de berekening van de ijklijn voor het Toekomstfonds buiten beschouwing.

Budgettaire gevolgen van beleid,

Beleidsartikel 4 Een doelmatige en duurzame energievoorziening

(Eerste suppletoire begroting) (Bedragen x € 1.000)

	Stand ontwerpbe- groting 2017 (1)	Mutaties via NvW, ISB, motie en amende- menten (2)	Stand vastge- stelde begroting 2017 (3)=(1+2)	Mutaties 1e supple- toire begroting (4)	Stand 1e supple- toire begroting (5)=(3+4)	Mutatie 2018	Mutatie 2019	Mutatie 2020	Mutatie 2021
VERPLICHTINGEN	13.472.436		13.472.436	56.676	13.529.112	52.459	33.139	24.139	24.139
Waarvan garantiever- plichtingen	66.600		66.600		66.600				
UITGAVEN	1.902.455		1.902.455	22.754	1.925.209	3.024	3.024	3.024	3.024
Waarvan juridisch verplicht (percentage)	83%		83%		86%				
Subsidies	1.663.412		1.663.412	7.774	1.671.186	- 3.225	- 3.225	- 3.225	- 3.225
Topsectoren Energie									
- tenderregeling	33.088		33.088		33.088				
Energie-innovatie									
- SDE+projecten	48.600		48.600		48.600				
Energie-innovatie (IA)	2.368		2.368		2.368				
Green Deal	3.000		3.000	- 424	2.576				
Energieakkoord									
- Demonstratie- regeling Energie Innovatie (DEI)	41.000		41.000		41.000				

	Stand ontwerpbe- grotting 2017 (1)	Mutaties via NvW, ISB, motie en amende- menten (2)	Stand vastge- stelde begroting 2017 (3)=(1+2)	Mutaties 1e supple- toire begroting (4)	Stand 1e supple- toire begroting (5)=(3+4)	Mutatie 2018	Mutatie 2019	Mutatie 2020	Mutatie 2021
- Projecten Energie- akkoord SER	4.089		4.089	- 500	3.589	10.000			
MEP	187.847		187.847		187.847				
SDE	613.605		613.605	3.780	617.385	- 10.000			
SDE+	653.197		653.197	- 85.809	567.388	- 3.225	- 3.225	- 3.225	- 3.225
ISDE-regeling				77.800	77.800				
Compensatie	61.045		61.045	6.227	67.272				
Energie-intensieve bedrijven (ETS)									
CCS	4.362		4.362		4.362				
Regeling Sportac- commodaties				6.200	6.200				
Hoge Flux Reactor	8.111		8.111		8.111				
Elektrisch rijden				500	500				
Caribisch Nederland	3.100		3.100		3.100				
Overige subsidies									
Garanties	2.500		2.500	2.525	5.025				
Storting in begro- tingsreserve	2.500		2.500		2.500				
Aardwarmte									
Verliesdeclaraties				2.525	2.525				
Aardwarmte									
Opdrachten	14.537		14.537	7.619	22.156	2.500	2.500	2.500	2.500
O&O bodembeheer	7.806		7.806	4.500	12.306	- 500	- 500	- 500	- 500
Joint implementation	410		410	210	620				
Straling	46		46	- 46		- 46	- 46	- 46	- 46
Pallas	4.011		4.011		4.011				
Onderzoek en opdrachten	2.264		2.264	2.955	5.219	3.046	3.046	3.046	3.046
Bijdragen aan agentschappen	44.819		44.819	5.515	50.334	4.165	4.165	4.165	4.165
Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland	43.099		43.099	5.515	48.614	4.165	4.165	4.165	4.165
Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit	690		690		690				
KNMI	1.030		1.030		1.030				
Bijdragen aan ZBO's/RWT's	115.594		115.594		115.594				
Doorsluit COVA heffing	111.000		111.000		111.000				
TNO Bodembeheer	4.594		4.594		4.594				
Bijdragen aan mede-overheden	28.000		28.000	- 440	27.560	- 440	- 440	- 440	- 440
Uitkoop regeling	28.000		28.000	- 440	27.560	- 440	- 440	- 440	- 440
Bijdragen aan (inter)nationale organisaties	33.593		33.593	- 239	33.354	24	24	24	24
ECN/NRG	32.236		32.236	200	32.436				
Diverse instituten	1.357		1.357	- 439	918	24	24	24	24
ONTVANGSTEN	3.426.661		3.426.661	- 244.275	3.182.386	- 247.000	- 347.000	- 347.000	- 347.000
COVA	111.000		111.000		111.000				
Opbrengst heffing ODE (SDE+)	678.000		678.000		678.000				
Onttrekking begro- tingsreserve duurzame energie	77.000		77.000		77.000				

	Stand ontwerpbe- groting 2017 (1)	Mutaties via NvW, ISB, motie en amende- menten (2)	Stand vastge- stelde begroting 2017 (3)=(1+2)	Mutaties 1e supple- toire begroting (4)	Stand 1e supple- toire begroting (5)=(3+4)	Mutatie 2018	Mutatie 2019	Mutatie 2020	Mutatie 2021
Aardgasbaten	2.550.000		2.550.000	- 250.000	2.300.000	- 250.000	- 350.000	- 350.000	- 350.000
Ontvangsten zoutwinning	2.511		2.511		2.511				
Diverse ontvangsten	8.150		8.150	5.725	13.875	3.000	3.000	3.000	3.000

Toelichting op de verplichtingen

De hogere verplichtingenramingen zijn met name het gevolg van het in overeenstemming brengen van de voor de tenderregeling innovatie beschikbare verplichtingenbudgetten met de voor deze regeling beschikbare kasmiddelen. Tevens is voor 2017 verplichtingenbudget toegevoegd door de overheveling van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) van de middelen voor de subsidieregeling Energiebesparende maatregelen en Duurzame Energie in de sport.

Toelichting op de uitgaven

Subsidies

SDE+

De verlaging van de uitgaven is met name het gevolg van de openstelling van de regeling Investeringssubsidie Duurzame Energie (ISDE) waarvoor in 2017 € 77,8 mln nodig is. Daarnaast is voor de jaren 2017 en verder budget overgeboekt naar het agentschap RVO.nl ter dekking van uitvoeringskosten van de SDE+ en de ISDE. Het budget voor 2018 is met € 10 mln extra verlaagd ter dekking van de kosten die in 2018 gemoed zijn met de uitvoering van het Energieakkoord.

Investering Subsidie Duurzame Energie (ISDE)

Voor een toelichting wordt verwezen naar het daarover gestelde bij de SDE+.

Compensatie Energie-intensieve bedrijven (ETS)

De in 2016 onbestede begrotingsmiddelen zijn op basis van afspraken met het Ministerie van Financiën toegevoegd aan het voor 2017 beschikbare budget.

Regeling Sportaccommodaties

Het Ministerie van VWS hevelt de voor de subsidieregeling Energiebesparende maatregelen en Duurzame Energie in de sport benodigde middelen over naar het Ministerie van EZ.

Garanties

Ter dekking van de verwachte verliesdeclaraties op basis van de garantieregeling aardwarmte wordt het budget opgehoogd met € 2,5 mln. Dit bedrag wordt onttrokken aan de middelen van de begrotingsreserve aardwarmte (zie hieronder).

Opdrachten

O&O Bodembeheer

Ten behoeve van de financiering van het met de regio overeengekomen maatregelenpakket naar aanleiding van de na-ijlende effecten van de steenkolenwinning in Limburg wordt het budget opgehoogd (zie brief van 15 december 2016; TK, 32 849, nr. 97).

Onderzoek en opdrachten

Voor uitgaven op het gebied van projecten op grond van de Rijkscoördinatierегeling (RCR) wordt het budget vanaf 2017 met € 2 mln opgehoogd. Het budget voor planschade-uitkeringen wordt (eveneens vanaf 2017) met € 1 mln opgehoogd. Omdat deze uitgaven verhaald worden op initiatiefnemers van energieprojecten, vindt een evengrote verhoging van de ontvangsten plaats.

Bijdragen aan agentschappen

Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland

Ten behoeve van de uitvoeringskosten van de SDE+, ISDE, Hernieuwbare Energie Regeling en het loket Mijnbouwschade wordt het uitvoeringsbudget vanaf 2017 structureel opgehoogd. Daarnaast wordt het budget 2017 verhoogd voor de uitvoeringskosten van de subsidieregeling Energiebesparende maatregelen en Duurzame Energie. Dit laatste budget wordt overgeheveld vanuit de begroting van het Ministerie van VWS.

Toelichting op de ontvangsten

Aardgasbaten

Het kabinet heeft op 18 april jl. de voorbereiding in gang gezet om het productieplafond voor de gaswinning in Groningen met ingang van het eerstvolgende gasjaar – dat gaat lopen vanaf 1 oktober 2017 – met 10 procent te verlagen (TK, 33 529, nr. 331). Hierdoor vallen de aardgasbaten lager uit dan bij de Miljoenennota 2017 werd verwacht. In de Miljoenennota 2017 werd gerekend met een TTF-gasprijs van circa € 0,17 per m³. Op basis van de huidige prijsontwikkeling wordt rekening gehouden met een lichte daling van de gasprijs (€ 0,16 per m³). Het effect hiervan op de aardgasbaten is zeer beperkt.

Toelichting op de begrotingsreserves

Begrotingsreserve Aardwarmte

Bedragen x € 1.000

Stand 1/1/2017	21.741
+ Geraamde storting	2.500
– Geraamde onttrekking	– 2.525
Stand (raming) per 31/12/2017	21.716

De begrotingsreserve voor de garantieregeling Aardwarmte is bedoeld om het budget voor het mogelijk uitbetalen van verliesdeclaraties meerjarig in te kunnen zetten en een eventuele mismatch in de tijd tussen inkomsten (premies) en uitgaven (verliesdeclaraties) op te vangen. Om gebruik te kunnen maken van de garantieregeling Aardwarmte betalen marktpartijen een kostendekkende premie aan de uitvoerder van de

regeling (RVO.nl) die wordt gestort in de begrotingsreserve. De uit te betalen verliesdeclaraties worden onttrokken aan de reserve.

Begrotingsreserve Duurzame energie

Bedragen x € 1.000

Stand 1/1/2017	1.473.847
+ Geraamde storting	309.735
- Geraamde onttrekking	- 77.000
Stand (raming) per 31/12/2017	1.706.582

De begrotingsreserve voor duurzame energie is bestemd voor onbesteed gebleven middelen als gevolg van vertraging bij of het niet doorgaan van projecten waaraan subsidie is toegekend op basis van de MEP, de SDE, de SDE+ of de ISDE. Via de reserve blijven deze middelen ook in de toekomst beschikbaar voor het stimuleren van hernieuwbare energieproductie. In 2017 zal naar verwachting zo'n € 309 mln onbenutte (kas)middelen in de begrotingsreserve gestort worden. De verwachte onttrekking van € 77 mln betreft de tranche 2017 van de tijdelijke onttrekking aan de begrotingsreserve die bij de behandeling van de Voorjaarsnota 2015 aan de orde is geweest (zie hiervoor onder meer het antwoord op vraag 5 en 6 in TK, 34 210 XIII, nr. 4, blz. 5 – 7).

Begrotingsreserve ECN verstrekte leningen

Bedragen x € 1.000

Stand 1/1/2017	6.600
+ Geraamde storting	0
- Geraamde onttrekking	0
Stand (raming) per 31/12/2017	6.600

De middelen in de begrotingsreserve risicopremie ECN/NRG zullen worden aangesproken als ECN – al dan niet tijdelijk – (gedeeltelijk) niet kan voldoen aan de terugbetalingsverplichtingen volgens de afgesloten leningsovereenkomst.

Budgettaire gevolgen van beleid,

Beleidsartikel 5 Meerjarenprogramma Nationaal Coördinator Groningen

(Eerste suppletoire begroting) (Bedragen x € 1.000)

	Stand ontwerp-begroting 2017 (1)	Mutaties via NvW, ISB, motie en amendementen (2)	Stand vastgestelde begroting 2017 (3)=(1+2)	Mutaties 1e suppletoire begroting (4)	Stand 1e suppletoire begroting (5)=(3+4)	Mutatie 2018	Mutatie 2019	Mutatie 2020	Mutatie 2021
VERPLICHTINGEN	77.600	200	77.800	8.560	86.360	12.000	7.000	7.000	7.000
UITGAVEN	77.600	200	77.800	8.560	86.360	12.000	7.000	7.000	7.000
Waarvan juridisch verplicht (percentage)	0%		0%		73%				
Subsidies	64.000		64.000	3.301	67.301	12.000	7.000	7.000	7.000
Verduurzamingsopgave uit aardgasbaten	50.000		50.000	2.350	52.350	10.000	10.000	10.000	10.000

	Stand ontwerp-begroting 2017 (1)	Mutaties via NvW, ISB, motie en amendementen (2)	Stand vastgestelde begroting 2017 (3)=(1+2)	Mutaties 1e suppletoire begroting (4)	Stand 1e suppletoire begroting (5)=(3+4)	Mutatie 2018	Mutatie 2019	Mutatie 2020	Mutatie 2021
Verduurzamingsopgave overig (kader relevante uitgaven)	6.000		6.000	- 49	5.951				
Instrumentarium woningmarkt	5.000		5.000	4.000	9.000	5.000			
Scholenprogramma (kaderrelevante uitgaven)	3.000		3.000	- 3.000	0	- 3.000	- 3.000	- 3.000	- 3.000
Opdrachten	13.600	200	13.800	5.210	19.010				
Onderzoek en compensatie gemeenten en provincie	7.000		7.000	- 468	6.532				
Werkbudget	6.600	200	6.800	5.678	12.478				
Bijdragen aan agentschappen				49	49				
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland				49	49				

Toelichting op de verplichtingen

Voor een toelichting op de verplichtingen wordt verwezen naar de toelichting op de uitgaven.

Toelichting op de uitgaven

Subsidies

Verduurzamingsopgave uit aardgasbaten

De verhoging van de uitgaven wordt met name veroorzaakt doordat de niet benutte middelen in 2016 worden toegevoegd aan het budget voor 2017 (€ 57,4 mln). Daarnaast worden door middel van een herschikking van het kasritme de begrotingsstanden in overeenstemming gebracht met het te verwachten uitgavenpatroon.

Verduurzamingsopgave overig (kaderrelevante uitgaven)

De in 2016 niet benutte € 18,5 mln ten behoeve van het verduurzamen van woningen bij versterking zal bij ontwerpbegroting 2018 weer toegevoegd worden op basis van het te verwachten uitgavenpatroon in de komende jaren.

Instrumentarium woningmarkt

De verhoging van de uitgaven wordt met name veroorzaakt doordat de niet benutte middelen in 2016 worden toegevoegd aan het budget voor 2017 (€ 9,0 mln). Daarnaast worden door middel van een herschikking van het kasritme de begrotingsstanden in overeenstemming gebracht met het te verwachten uitgavenpatroon.

Scholenprogramma (kaderrelevante uitgaven)

Als gevolg van de gaswinning uit het Groningenveld moeten scholen aardbevingsbestendig gemaakt worden. Daarnaast is het gewenst dat in combinatie met dit aardbevingsbestendig maken tevens maatregelen genomen worden die bijdragen aan de toekomstbestendigheid van de

onderwijshuisvesting in de regio. Er is een scholenprogramma gaswinningsgebied opgezet dat zich richt op het binnen vijf jaar aardbevings- en toekomstbestendig maken van 101 schoolgebouwen in de deelnemende 9 gemeenten in de provincie Groningen die te kampen hebben met de gevolgen van door gaswinning geïnduceerde aardbevingen.

In het kader hiervan is € 3 mln (de meerjarige vertaling van de bijdrage van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in het scholenprogramma) overgemaakt naar het Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties om opgenomen te worden in het Gemeentefonds. Deze middelen komen via deze weg als decentrale uitkering beschikbaar aan de in het scholenprogramma deelnemende gemeenten.

Opdrachten

Werkbudget

Aan het werkbudget worden de in 2016 niet bestede middelen toegevoegd aan het budget 2017.

Budgettaire gevolgen van beleid,

Beleidsartikel 6 Concurrerende, duurzame, veilige agro-, visserij- en voedselketens

(Eerste suppletoire begroting) (Bedragen x € 1.000)

	Stand ontwerp-begroting 2017 (1)	Mutaties via NvW, ISB, motie en amendementen (2)	Stand vastgestelde begroting 2017 (3)=(1+2)	Mutaties 1e suppletoire begroting (4)	Stand 1e suppletoire begroting (5)=(3+4)	Mutatie 2018	Mutatie 2019	Mutatie 2020	Mutatie 2021
VERPLICHTINGEN	650.823	0	650.823	23.690	674.513	9.058	2.555	1.174	2.074
Waarvan garantieverplichtingen	120.000		120.000		120.000				
UITGAVEN	538.382	0	538.382	24.442	562.824	9.072	2.520	1.244	2.074
Waarvan juridisch verplicht (percentage)	95%		95%		96%				
Subsidies	24.674	7.000	31.674	15.013	46.687	- 300	0	0	0
Duurzame veehouderij	3.181	7.000	10.181	16.000	26.181				
Bedrijfsbeëindiging melkveehouderij (Stoppersregeling)				23.000	23.000				
Maatregelen fosfaatreductie pakket		7.000	7.000	- 7.000	0				
Investeringsregeling duurzame stallen	40		40		40				
Regeling fijnstofmaatregelen	2.014		2.014		2.014				
Overig	1.127		1.127		1.127				
Plantaardige productie	7.937		7.937	180	8.117				
Energie-efficiency en hernieuwbare energie glastuinbouw (EHG)	7.100		7.100	- 1.000	6.100				
Marktintroductie energie innovaties (MEI)	789		789	1.000	1.789				
Overig	48		48	180	228				
Visserij	7.360		7.360	- 390	6.970	- 300			
Regelingen onder het nieuwe EFMZV	7.360		7.360	- 390	6.970	- 300			
Overige (uitfinanciering regelingen onder EVF)									
Agrarisch ondernemerschap	5.324		5.324	0	5.324				
Brede weersverzekering	5.324		5.324		5.324				
Investeringsregeling Jonge Agrariërs									

	Stand ontwerp- begroting 2017 (1)	Mutaties via NvW, ISB, motie en amende- menten (2)	Stand vastge- stelde begroting 2017 (3)=(1+2)	Mutaties 1e supple- toire begroting (4)	Stand 1e supple- toire begroting (5)=(3+4)	Mutatie 2018	Mutatie 2019	Mutatie 2020	Mutatie 2021
Overig									
Kennisontwikkeling en (agrarische) innovatie	872		872	- 777	95				
Overig (onder meer tegemoetkoming Vamil Apurement Regeling apurement Begrotingsreserves Begrotingsreserve landbouw Begrotingsreserve apure- ment	872		872	- 777	95				
Garanties	5.515	- 3.000	2.515	600	3.115	1.125	1.125	0	0
Bijdrage begrotingsreserve Borgstellingsfaciliteit	3.008	- 3.000	8	7	15	7	1.607	1.607	1.607
Verliesdeclaraties Borgstel- lingsfaciliteit	2.500		2.500	600	3.100	1.125	1.125	0	0
Garantstelling Marktintro- ductie Innovaties (GMI)	7		7	- 7	0	- 7	- 1.607	- 1.607	- 1.607
Opdrachten	111.866		111.866	- 8.639	103.227	- 1.966	- 1.315	- 1.196	- 294
Duurzame veehouderij	2.866		2.866	364	3.230	- 581	- 24	- 24	- 24
Mestbeleid	2.292		2.292	- 464	1.828	209	- 231	79	0
Plantaardige productie	2.306		2.306	- 275	2.031	- 15	0	0	0
Plantgezondheid	1.980		1.980	- 24	1.956	- 24	- 24	- 24	- 24
Diergezondheid en dieren- welzijn	5.654		5.654	- 944	4.710	- 548	- 338	- 222	- 222
Voedselagenda	20.000		20.000	- 12.472	7.528	- 900	- 900	- 900	0
Voedselzekerheid en internationaal en Europees landbouwbeleid	3.635		3.635	- 1.268	2.367	- 24	- 24	- 24	- 24
Visserij	1.029		1.029	- 120	909				
Agrarisch ondernemerschap	2.398		2.398	45	2.443				
Kennisontwikkeling en (agrarische) innovatie	69.706		69.706	6.519	76.225	- 83	226	- 81	
Bijdragen aan ZBO's/RWT's	82.125	- 4.000	78.125	345	78.470	100	96	96	96
Medebewind en overige voormalige publieke PBO-taken	4.903	- 4.000	903	0	903				
Wageningen Research kennisbasis	13.458		13.458		13.458				
Wageningen Research wettelijke taken	62.060		62.060	967	63.027	96	96	96	96
Zon-MW (dierproeven)	0		0	4	4	4			
College Toelating Gewasbe- schermingsmiddelen en Biociden	978		978	100	1.078				
Centrale Commissie Dierproeven	726		726	- 726	0				
Bijdragen aan andere begrotingshoofdstukken	9.863		9.863	222	10.085	222	222	222	222
Diergezondheidsfonds	9.863		9.863	222	10.085	222	222	222	222
Bijdragen aan (inter)na- tionale organisaties	9.378		9.378	689	10.067	446	662	662	662
FAO en overige contributies	9.378		9.378	689	10.067	446	662	662	662
Bijdragen aan agentschap- pen	294.961		294.961	16.212	311.173	9.445	1.730	1.460	1.388
Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit	154.810		154.810	- 4.025	150.785	6.600	0	0	0
Rijksdienst Voor Onderne- mend Nederland	127.233		127.233	19.657	146.890	2.635	1.658	1.388	1.388

	Stand ontwerp-begroting 2017 (1)	Mutaties via NvW, ISB, motie en amendementen (2)	Stand vastgestelde begroting 2017 (3)=(1+2)	Mutaties 1e suppletoire begroting (4)	Stand 1e suppletoire begroting (5)=(3+4)	Mutatie 2018	Mutatie 2019	Mutatie 2020	Mutatie 2021
Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu	5.620		5.620	580	6.200	210	72	72	0
Rijksrederij	7.298		7.298	0	7.298				
ONTVANGSTEN	57.398		57.398	17.613	75.011	1.125	1.125	0	0
Mestbeleid	7.209		7.209		7.209				
Diergezondheid en dierenwelzijn	500		500	790	1.290				
Voedselzekerheid en internationaal en Europees landbouwbeleid	15.926		15.926		15.926				
Visserij	6.993		6.993		6.993				
Agrarisch ondernemerschap	245		245	17.000	17.245				
Kennisontwikkeling en (agrarische) innovatie	12.062		12.062		12.062				
Garanties (provisies)	1.800		1.800	600	2.400	1.125	1.125		
Borgstellingsfaciliteit)									
Begrotingsreserves	12.663		12.663	- 777	11.886				

Toelichting op de verplichtingen

De verplichtingen worden met € 23,7 mln verhoogd. Dit wordt met name veroorzaakt door de toevoeging van middelen van het bedrijfsleven aan de Subsidieregeling bedrijfsbeëindiging melkveehouderij.

Toelichting op de uitgaven

Subsides

Bedrijfsbeëindiging melkveehouderij

Het bedrijfsleven draagt conform afspraken bij aan de Subsidieregeling bedrijfsbeëindiging melkveehouderij (ook wel «Stoppersregeling» genoemd). Totaal is oorspronkelijk voor deze subsidieregeling € 50 mln aan uitgaven geraamd. Zie ook brief aan de Tweede Kamer (TK, 34 532, nr. 45). Omdat hier ook Europese middelen bij betrokken zijn, zijn niet alle uitgaven op de EZ begroting zichtbaar.

Een eerste bijdrage van het bedrijfsleven van € 17 mln is als ontvangst geboekt waarmee ook uitgaven worden gedaan. Deze € 17 mln is aangevuld met € 6 mln binnen de EZ begroting die reeds bij nota van wijziging (TK, 34 532, nr. 85) hiertoe was gereserveerd (totaal € 23 mln).

Maatregelen fosfaatreductiepakket

Van de € 7 mln die bij nota van wijziging was gereserveerd, wordt € 6 mln overgeheveld naar de Subsidieregeling bedrijfsbeëindiging en € 1 mln wordt overgeheveld Opdrachten/Duurzame Veehouderij. Deze € 1 mln wordt ingezet ten behoeve van uitvoeringskosten van de Producenten Organisatie Varkenshouderij (POV) voor het Actieplan vitalisering varkenshouderij als tegemoetkoming voor de bijdrage die de varkenshouderij levert aan het Fosfaatreductiepakket.

Opdrachten

Voedselagenda

Van het beschikbare budget voor de Voedselagenda (€ 20 mln) wordt totaal € 12,5 mln overgeheveld naar andere begrotingsonderdelen. Het gaat om de volgende begrotingsoverhevelingen:

- € 4,6 mln voor de subsidieregeling «Duurzaam door/jong leren eten» door RVO.nl via het betreffende subsidie instrument «educatie» op artikel 7 (Groen onderwijs van hoge kwaliteit).
- € 1,3 mln voor het project «Data en ICT-gedreven technologie voor een duurzaam voedselsysteem». Dit project wordt uitgevoerd binnen programmering Wageningen Research en de topsectoren Agri&Food (A&F) en Tuinbouw&Uitgangsmaterialen (T&U).
- € 1,35 mln voor het project «Bestuivers en Groene gewasbescherming» dat wordt uitgevoerd binnen de programmering van Wageningen Research.
- In 2017 wordt € 1,05 mln aangewend ten behoeve van het project nieuwe eiwitten dat wordt uitgevoerd binnen de programmering van Wageningen Research en Topsector A&F.
- € 1,55 mln voor de doorontwikkeling van de aardappelveredelings-techniek dat wordt uitgevoerd binnen de programmering van Wageningen Research en topsectoren A&F en T&U.
- Een meerjarige overboeking van € 0,9 mln naar VWS ten behoeve van het project «Gezonde School».
- € 1,5 mln voor diverse projecten, zoals onderzoek uitgangsmaterialen topsector tuinbouw en transparantie in de voedselketen.

Kennisontwikkeling agrarische innovatie

Bij het onderdeel kennisontwikkeling worden onder meer voor de volgende projecten voor in totaal € 6,5 mln van de Voedselagenda uitgevoerd: project Data en ICT gedreven technologie voor een duurzaam voedselsysteem voor € 1,3 mln, bestuivers en groene gewasbescherming voor € 1,35 mln, nieuwe eiwitten voor € 1,05 mln, benutting topsector tuinbouw voor € 0,7 mln en doorontwikkeling van verdelingstechniek aardappelen voor € 1,55 mln.

Bijdrage aan agentschappen

Het budget voor de NVWA is verhoogd met de bijdrage van VWS voor de financiële dekking van de NVWA met € 3,8 mln in 2017 en € 6,6 mln in 2018 (TK, 33 835, nr 33). Daarnaast is een vrijgevalen budget van € 8 mln voor een NVWA opdracht 2017 overgeheveld naar het agentschapsbudget voor RVO.nl ter dekking van meerwerkopdrachten en het op orde brengen van het RVO.nl budget.

Het RVO.nl budget is verhoogd om het in overeenstemming te brengen met de opdracht voor 2017 en voorzien meerwerk voor onder andere het fosfaatdossier. De dekking komt met name uit het NVWA-budget (zie hierboven) en uit een verschuiving vanuit het RVO.nl budget op artikel 8 (Natuur en biodiversiteit).

Toelichting op de ontvangsten

Zie toelichting op de uitgaven. Het betreft hier met name de bijdrage (€ 17 mln) van het bedrijfsleven aan Subsidieregeling bedrijfsbeëindiging melkveehouderij.

Toelichting op de begrotingsreserves

Begrotingsreserve Visserij

Bedragen x € 1.000

Stand 1/1/2017	18.656
+ Geraamde storting	0
- Geraamde onttrekking	0
Stand (raming) per 31/12/2017	18.656

Begrotingsreserve Landbouw

Bedragen x € 1.000

Stand 1/1/2017	28.072
+ Geraamde storting	0
- Geraamde onttrekking	- 3.217
Stand (raming) per 31/12/2017	24.855

De onttrekking wordt gedaan om uitgaven voor verplichtingen die eerder zijn aangegaan, te kunnen doen. De grootste posten zijn uitgaven voor het landelijk meetnet mestbeleid en voor het aanhouden van een crisisorganisatie bij de Gezondheidsdienst voor Dieren, waardoor gekwalificeerd personeel aanwezig is bij verdenkingen van dierziekten.

Begrotingsreserve Borgstellingsfaciliteit

Bedragen x € 1.000

Stand 1/1/2017	13.535
+ Geraamde storting	0
- Geraamde onttrekking	- 669
Stand (raming) per 31/12/2017	12.866

De onttrekking wordt gedaan voor de geraamde verliesdeclaraties.

Begrotingsreserve apurement

Bedragen x € 1.000

Stand 1/1/2017	117.198
+ Geraamde storting	0
- Geraamde onttrekking	- 8.000
Stand (raming) per 31/12/2017	109.198

De op de begroting gereserveerde middelen voor de regeling apurement (voor eventuele correcties en boetes die worden opgelegd door de Europese Commissie) worden naar beneden bijgesteld, omdat de reserve naar huidige inzichten toereikend is.

Budgettaire gevolgen van beleid,**Beleidsartikel 7 Groen onderwijs van hoge kwaliteit****(Eerste suppletoire begroting) (Bedragen x € 1.000)**

	Stand ontwerp-begroting 2017 (1)	Mutaties via NvW, ISB, motie en amendementen (2)	Stand vastgestelde begroting 2017 (3)=(1+2)	Mutaties 1e suppletoire begroting (4)	Stand 1e suppletoire begroting (5)=(3+4)	Mutatie 2018	Mutatie 2019	Mutatie 2020	Mutatie 2021
VERPLICHTINGEN	855.509		855.509	2.570	858.079	15	17	22	24
UITGAVEN	804.513		804.513	2.371	806.884	182	49	22	24
Waarvan juridisch verplicht	100%		100%		100%				
Garanties									
Schatkistbankieren									
Bekostiging	776.346		776.346	- 1.817	774.529	30	30	30	30
WO-groen	185.670		185.670	32	185.702	30	30	30	30
HBO-groen	83.758		83.758	521	84.279				
MBO-groen	163.098		163.098		163.098				
Wachtgeld	14.404		14.404		14.404				
VMBO-groen	327.046		327.046		327.046				
Stichting Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB) voorheen Aequor	2.370		2.370	- 2.370	0				
Subsidies	26.692		26.692	4.188	30.880	152	19	- 8	- 6
Aanvullende onderwijssubsidies	25.303		25.303	- 412	24.891	152	19	- 8	- 6
Ontwikkeling en beheer natuurkwaliteit	1.322		1.322		1.322				
Educatie	67		67	4.600	4.667				
Opdrachten	37		37		37	0	0	0	0
Kennisverspreidingsprojecten	37		37		37				
Bijdragen aan agentschappen	1.438		1.438		1.438	0	0	0	0
Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland	1.200		1.200		1.200				
Bijdrage DUO	238		238		238				
ONTVANGSTEN	75		75		75	0	0	0	0

Toelichting op de verplichtingen

De verhoging van de verplichtingen hangt grotendeels samen met de uitgavenmutaties.

Toelichting op de uitgaven**Bekostiging**

Vanuit het onderdeel «bekostiging» wordt de bijdrage van € 1,8 mln voor de uitvoering van de wettelijke taken SBB (Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven) overgeheveld via de begroting van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Subsidies

Vanuit artikel 6 onderdeel «Voedselagenda» wordt een bijdrage van € 4,6 mln voor het project «Duurzaam door/Jong leren eten» naar het onderdeel «subsidies» op artikel 7 overgeheveld. Dit deel van het

programmabudget van de Voedselagenda wordt in 2017 besteed via het uitvoerend agentschap RVO.nl.

Toelichting op de begrotingsreserve schatkistbankieren

Bedragen x € 1.000

Stand 1/1/2017	197
+ Geraamde storting	
- Geraamde onttrekking	
Stand (raming) per 31/12/2017	197

Budgettaire gevolgen van beleid,

Beleidsartikel 8 Natuur en biodiversiteit

(Eerste suppletoire begroting) (Bedragen x € 1.000)

	Stand ontwerp-begroting 2017 (1)	Mutaties via NvW, ISB, motie en amendementen (2)	Stand vastgestelde begroting 2017 (3)=(1+2)	Mutaties 1e suppletoire begroting (4)	Stand 1e suppletoire begroting (5)=(3+4)	Mutatie 2018	Mutatie 2019	Mutatie 2020	Mutatie 2021
VERPLICHTINGEN	124.509		124.509	- 14.558	109.951	- 3	- 3	- 3	- 3
UITGAVEN	125.645		125.645	- 14.568	111.077	- 187	- 3	- 3	- 3
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>	84%		84%		84%				
Subsidies	3.399		3.399	0	3.399	0	0	0	0
Vermaatschappelijk Natuur en Biodiversiteit	1.805		1.805		1.805				
Natuur en biodiversiteit op land	822		822		822				
Beheer Kroondomein	772		772		772				
Leningen	29.745		29.745	- 2.000	27.745				
Rente en aflossingen voor bestaande leningen (EHS & PNB)	29.745		29.745	- 2.000	27.745				
Opdrachten	25.208		25.208	- 1.749	23.459	- 271	- 87	- 87	- 87
Natuur en Biodiversiteit Grote wateren	9.674		9.674	- 1.833	7.841	- 1.093	- 1.093	- 1.093	- 1.093
Vermaatschappelijk Natuur en Biodiversiteit	8.044		8.044	- 115	7.929	366	500	500	500
Overige stelsel activiteiten Internationale Samenwer- king	1.859		1.859	- 758	1.101				
Natuur en Biodiversiteit op land	3.785		3.785		3.027	- 244	- 194	- 194	- 194
Natuur en Biodiversiteit op land	1.351		1.351	957	2.308	700	700	700	700
Caribisch Nederland	495		495		495				
Bijdragen aan medeoverhe- den	7.621		7.621	- 6.100	1.521	0	0	0	0
Natuur en Biodiversiteit Grote Wateren	6.117		6.117	- 6.100	17				
Caribisch Nederland	1.504		1.504		1.504				
Bijdragen aan ZBO's/RWT's	25.446		25.446	0	25.446	0	0	0	0
Staatsbosbeheer	25.446		25.446		25.446				
Bijdragen aan (inter)na- tionale organisaties	1.081		1.081	221	1.302	84	84	84	84
Contributies	1.081		1.081	221	1.302	84	84	84	84
Bijdragen aan agentschap- pen	33.145		33.145	- 4.940	28.205	0	0	0	0

	Stand ontwerp-begroting 2017 (1)	Mutaties via NvW, ISB, motie en amendementen (2)	Stand vastgestelde begroting 2017 (3)=(1+2)	Mutaties 1e suppletoire begroting (4)	Stand 1e suppletoire begroting (5)=(3+4)	Mutatie 2018	Mutatie 2019	Mutatie 2020	Mutatie 2021
Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland	23.638		23.638	- 4.940	18.698				
Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit	9.507		9.507		9.507				
ONTVANGSTEN	69.282		69.282	1.600	70.882	0	0	0	0
Landinrichtingsrente	40.161		40.161		40.161				
Verkoop gronden	25.000		25.000		25.000				
Overige	4.121		4.121	1.600	5.721				

Toelichting op de verplichtingen en de uitgaven

Leningen

De raming van het onderdeel «leningen» wordt verlaagd met € 2 mln. Door de lage rentestand hoeft voor lopende leningen die voor een nieuwe rentevaste periode worden overgesloten, minder rente betaald te worden.

Opdrachten

Het betreft hier een interne herschikking binnen het opdrachtenbudget van Agro en Natuur, overheveling van opdrachtenbudget naar andere departementen en een overheveling naar het Provinciefonds voor de inzet van het Agrarisch Natuur- en landschapsbeheer (ANLb).

Bijdragen aan medeoverheden

Het gereserveerde budget voor tegenvallers op het Westerscheldeproject (waaronder de Hedwigespolder) zal niet in 2017 benodigd zijn. Dit budget wordt ingezet voor de decentralisatie van het uitvoeringsbudget Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer (ANLb) en voor de regeling kleine natuurbeheerders.

Bijdrage aan agentschappen

De verlaging van de bijdrage aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland heeft met name betrekking op de budgetoverheveling naar de Provincies voor de uitvoering van het Agrarisch Natuur- en landschapsbeheer en het Subsiestelsel Natuur en Landschap.

Toelichting op de ontvangsten

De hogere «overige ontvangsten» zijn het gevolg van de afrekening van de opdracht van 2016 aan RVO.nl, omdat door vertraging in de uitvoering niet de volledige bijdrage is benut.

4. De niet-beleidsartikelen

Artikel 40 Apparaat

(Eerste suppletoire begroting) (Bedragen x € 1.000)

	Stand ontwerp-begroting 2017 (1)	Mutaties via NvW, ISB, motie en amendementen (2)	Stand vastgestelde begroting 2017 (3)=(1+2)	Mutaties 1e suppletoire begroting (4)	Stand 1e suppletoire begroting (5)=(3+4)	Mutatie 2018	Mutatie 2019	Mutatie 2020	Mutatie 2021
VERPLICHTINGEN	334.284		334.284	- 4.564	329.720	1.054	1.332	942	995
UITGAVEN	334.284		334.284	- 4.564	329.720	1.054	1.332	942	995
Personele uitgaven	234.181		234.181	- 4.714	229.467	976	123	146	146
- waarvan eigen personeel	208.260		208.260	1.480	209.740	976	123	146	146
- waarvan externe inhuur	5.890		5.890	0	5.890	0	0	0	0
- waarvan overige personele uitgaven	20.031		20.031	- 6.194	13.837	0	0	0	0
Materiële uitgaven	100.103		100.103	150	100.253	78	1.209	796	849
- waarvan ICT ¹	7.065		7.065	0	7.065				
- waarvan bijdrage aan SSO's (exclusief DICTU)	30.494		30.494	0	30.494				
- waarvan SSO DICTU	30.767		30.767	446	31.213				
- waarvan overige materiële uitgaven	31.777		31.777	- 296	31.481	78	1.209	796	849
ONTVANGSTEN	35.826		35.826	1.012	36.838	1.392	1.861	1.471	1.524

¹ Het totaal van de ICT-uitgaven van het kerndepartement en buitendiensten bestaan uit de ICT-uitgaven geraamd onder de post materiële uitgaven en de bijdrage aan de SSO DICTU.

Toelichting op de verplichtingen en uitgaven

Personele uitgaven

De mutaties bij het onderdeel «personele uitgaven» worden met name veroorzaakt door:

- De negatieve eindejaarsmarge op apparaat door overschrijding van € 8,9 mln op de apparaatsuitgaven in 2016.
- De teruggave van het aandeel van het surplus op het eigen vermogen van Shared Service Organisaties FM-Haaglanden en Rijksvastgoedbedrijf, totaal € 2,7 mln.

Toelichting op de ontvangsten

In 2016 is er door het kerndepartement op het materieel budget een kasschuif geboekt die met de NVWA verrekend moet worden. Het betreft de aflossing van de egalisatieschuld van de NVWA aan het Rijksvastgoedbedrijf. In de jaren 2017 tot en met 2024 worden deze kosten jaarlijks aan de NVWA doorberekend.

Artikel 41 Nominaal en Onvoorzien

(Eerste suppletoire begroting) (Bedragen x € 1.000)

	Stand ontwerp-begroting 2017 (1)	Mutaties via NvW, ISB, motie en amendementen (2)	Stand vastgestelde begroting 2017 (3)=(1+2)	Mutaties 1e suppletoire begroting (4)	Stand 1e suppletoire begroting (5)=(3+4)	Mutatie 2018	Mutatie 2019	Mutatie 2020	Mutatie 2021
VERPLICHTINGEN	0	0	0	94.811	94.811	59.263	58.689	58.350	58.028
UITGAVEN	0	0	0	94.811	94.811	59.263	58.689	58.350	58.028
41.10 Prijsbijstelling	0	0	0	17.543	17.543	17.035	16.877	16.942	16.748
41.20 Loonbijstelling	0	0	0	43.363	43.363	42.228	41.812	41.408	41.280
41.30 Onvoorzien	0	0	0	33.905	33.905	0	0	0	0
41.40 Nog te verdelen	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Toelichting

Loon- en prijsbijstelling

Bij Voorjaarsnota 2017 is de loon- en prijsbijstellingstranche 2017 uitgedeeld. De loonbijstelling betreft de vergoeding voor de stijging van de contractloonontwikkeling en de stijging van de sociale lasten voor de overheidswerkgevers. De prijsbijstelling betreft de verwerking van de stijging van de diverse prijsindexen. De loon- en prijsbijstellingstranche 2017 zal bij de eerst volgende begrotingsronde uitgedeeld worden aan de relevante loon- en prijsgevoelige onderdelen.

Onvoorzien

De verhoging van deze post met € 33,9 mln heeft betrekking op de uitkering van de eindejaarsmarge 2016 (€ 26,9 mln) voor de programma uitgaven en de gereserveerde middelen voor het opvangen van tegenvallers op de EZ-begroting (€ 7 mln). Deze middelen worden bij 2^e suppletoire 2017 op de diverse artikelen ingezet voor problematiek.

5. De agentschappen

Dienst ICT Uitvoering (DICTU)

Exploitatieoverzicht baten-lastenagentschap DICTU

Suppletoire begroting 2017 (Eerste suppletoire begroting)

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	(1) Vastgestelde begroting	(2) Mutaties (+ of -) 1e suppletoire begroting	(3)=(1)+(2) Totaal geraamd
Baten			
Omzet moederdepartement	189.000	25.836	214.836
Omzet overige departementen	40.000	- 9.259	30.741
Omzet derden	1.000	131	1.131
Rentebaten			
Vrijval voorzieningen			
Bijzondere baten	0	0	0
Totaal baten	230.000	16.708	246.708

Omschrijving	(1) Vastgestelde begroting	(2) Mutaties (+ of -) 1e suppletore begroting	(3)=(1)+(2) Totaal geraamd
Lasten			
Apparaatskosten	211.900	13.872	225.772
– Personele kosten	124.000	10.359	134.359
<i>Waarvan eigen personeel</i>	60.000	13	60.013
<i>Waarvan externe inhuur</i>	4.000	- 3.020	980
<i>Waarvan overige personele kosten</i>	60.000	13.366	73.366
– Materiële kosten	87.900	3.513	91.413
<i>Waarvan apparaat ICT</i>	37.500	- 2.770	34.730
<i>Waarvan bijdrage aan SSO's</i>	15.100	- 1.000	14.100
<i>Waarvan overige materiële kosten</i>	35.300	7.283	42.583
Rentelasten	200	- 100	100
Afschrijvingskosten	16.900	3.136	20.036
– Materieel	8.000	3.376	11.376
<i>Waarvan apparaat ICT</i>	0	0	0
– Immaterieel	8.900	- 240	8.660
Overige lasten	1.000	- 200	800
<i>– Dotaties voorzieningen</i>	1.000	- 200	800
<i>– Bijzondere lasten</i>	0	0	0
Totaal lasten	230.000	16.708	246.708
Saldo van baten en lasten	0	0	0

Toelichting op de baten

De stijging van de omzet moederdepartement wordt veroorzaakt door een verwachte hogere omzet op infrabeheer, ontwikkelopdrachten, applicatiebeheer en werkplekservices. De verwachte stijging op infrabeheer (€ 10,6 mln) komt door een latere uitrol van de nieuwe Cloud infrastructuur dan gepland. Als gevolg hiervan moet langer gebruik worden gemaakt van de (duurdere) klassieke infrastructuur dan voorzien. De hogere verwachte omzet op ontwikkelopdrachten (€ 6,2 mln) komt door een hogere vraag naar ontwikkelopdrachten die ten tijde van de begroting nog niet was voorzien. De omzet op applicatiebeheer (€ 4,8 mln) valt hoger uit dan begroot door een hoger aantal te beheren applicatieservices door het moederdepartement. Tenslotte is er een verwachte hogere omzet op werkplekservices (€ 4,2 mln).

De daling van de omzet overige departementen wordt met name veroorzaakt door minder opdrachten van de grootste opdrachtgevers Rijksdienst voor Identiteitsgegevens (RvIG) van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de Inspectie van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (ICT-ondersteuning van de bijzondere opsporingsdienst).

Toelichting op de lasten

De grootste stijging van de apparaatskosten (€ 13,9 mln) wordt veroorzaakt door een stijging van de totale personele kosten (€ 10,4 mln). Binnen deze post is een daling zichtbaar van de verwachte externe inhuur (-€ 3,0 mln) en een stijging van de post overig personeel (€ 13,4 mln). De verwachte daling van de externe inhuur komt doordat DICTU in 2017 investeert in de eigen organisatie om daar kennis en vaardigheden te verankeren. De verwachte toename van de post overig personeel komt door de eerder toegelichte hogere vraag naar specifieke ICT-producten en diensten door opdrachtgevers. Om aan de (tijdelijke) hogere vraag naar ICT-dienstverlening te kunnen voldoen is het nodig om voor een deel van de werkzaamheden

extra capaciteit en expertise uit de markt te halen, met name voor de implementatie van de nieuwe Cloud infrastructuur en Cloudwerkplek voor EZ.

De rentelasten vallen naar verwachting lager uit door de lage rente. De toename van de afschrijvingskosten (€ 3,1 mln) wordt veroorzaakt door gedane hogere investeringen in 2016.

Kasstroomoverzicht

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	(1) Vastgestelde begroting	(2) Mutaties (+ of -) 1e suppletoire begroting	(3)=(1)+(2) Stand 1e supple- toire begroting
1. Rekening-courant RHB 1 januari 2017	0	6.971	6.971
Totaal ontvangsten operationele kasstroom (+)	17.900	2.936	20.836
Totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	- 1.000	200	- 800
2. Totaal operationele kasstroom	16.900	3.136	20.036
Totaal investeringen (-/-)	- 25.000	- 48.400	- 73.400
Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	0	0	0
3. Totaal investeringskasstroom	- 25.000	- 48.400	- 73.400
Enmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)			
Enmalige storting door het moederdepartement (+)			
Aflossingen op leningen (-/-)	- 16.900	- 3.136	- 20.036
Beroep op leenfaciliteit (+)	25.000	48.400	73.400
4. Totaal financieringskasstroom	8.100	45.264	53.364
5. Rekening-courant RHB 31 december 2017 (=1+2+3+4)	0	6.971	6.971

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl)

Exploitatieoverzicht baten-lastenagentschap RVO.nl

Suppletoire begroting 2017 (Eerste suppletoire begroting)

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	(1) Vastgestelde begroting	(2) Mutaties (+ of -)1e suppletoire begroting	(3)=(1)+(2) Totaal geraamd
Baten			
Omzet moederdepartement	305.945	32.472	338.417
Omzet overige departementen	108.626	21.655	130.281
Omzet derden	27.369		27.369
Rentebaten	10		10
Vrijval voorzieningen	0		0
Bijzondere baten	0	3.493	3.493
Totaal baten	441.950	57.620	499.570
Lasten			
Apparaatskosten	429.261	57.620	486.881
- Personele kosten	244.621	30.845	275.466
<i>Waarvan eigen personeel</i>	<i>212.680</i>	<i>22.920</i>	<i>235.600</i>
<i>Waarvan externe inhuur</i>	<i>20.721</i>	<i>6.510</i>	<i>27.231</i>
<i>Waarvan overige personele kosten</i>	<i>11.220</i>	<i>1.415</i>	<i>12.635</i>
- Materiële kosten	184.640	26.775	211.415
<i>Waarvan bijdrage aan SSO's</i>	<i>92.948</i>	<i>8.051</i>	<i>100.999</i>
<i>Waarvan overige materiële kosten</i>	<i>91.692</i>	<i>18.724</i>	<i>110.416</i>
Rentelasten	28		28
Afschrijvingskosten	12.661		12.661
- Materieel	2.360		2.360
- Immaterieel	10.301		10.301
Overige lasten	0		0
- <i>Dotaties voorzieningen</i>	<i>0</i>		<i>0</i>
- <i>Bijzondere lasten</i>	<i>0</i>		<i>0</i>

Omschrijving	(1) Vastgestelde begroting	(2) Mutaties (+ of -)1e suppletoire begroting	(3)=(1)+(2) Totaal geraamd
Totaal lasten	441.950	57.620	499.570
Saldo van baten en lasten	0	0	0

Toelichting op de baten

Omzet moederdepartement

De begrote omzet bij de ontwerpbegroting is gebaseerd op de eerste prognoses van het opdrachtenpakket voor 2017. De begroting wordt nu aangepast aan de definitieve opdrachtverlening 2017. Daarnaast is sprake van nieuwe of meerwerk opdrachten.

- De omzet DG Agro & Natuur (A&N) is met € 12,6 mln verhoogd. Dit betreft een aanvullende bijdrage voor de reguliere opdrachten waaronder de vleeskalverregeling (€ 0,5 mln) en uitbreiding van budgetten voor technische bijstand (€ 1,2 mln) en voor nieuwe opdrachten zoals de uitvoering van het fosfaatreductieplan (€ 5,3 mln), waarvoor bij 2^e suppletoire begroting naar verwachting eveneens extra middelen zullen worden geraamd.
- De omzet DG Bedrijfsleven & Innovatie (B&I) stijgt met € 8,1 mln voor de uitvoering van diverse programma's, zoals het Ondernemersplein, Berichtenbox voor Bedrijven, eIDAS (electronische Identificatie en Vertrouwensdiensten), Startup Delta, Nationale Iconen, de Hannover Messe en het Investor Relations Programma. Daarnaast is een bedrag van € 4,5 mln geraamd ter dekking van de transitiekosten voor de oprichting van de Nederlandse financierings- en ontwikkelingsinstelling Invest NL.
- Aan de omzet van DG A&N en B&I is voorts € 4,2 mln toegevoegd aan HGIS-middelen ten behoeve van de buitenlandposten van RVO.nl. Het betreft compensatie voor de Brexit, fiscalisering, pensioenen en dollarkoers (€ 3,5 mln) en loon- en prijsbijstelling (€ 0,7 mln).
- De omzet DG ETM neemt toe met € 6,6 mln in verband met de uitvoering van projecten in het kader van de Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE+) (€ 4,2 mln) en diverse andere regelingen (€ 1,4 mln). Daarnaast is voor de opdracht PIANOo/TenderNed € 1 mln toegevoegd.
- De omzet moederdepartement is verder gecorrigeerd voor een bedrag van € 3,5 mln ten gunste van de bijzondere baten. Zie voorts de toelichting onder *Bijzondere baten*.

Omzet overige departementen

Ook de omzet overige departementen is in lijn gebracht met de definitieve opdrachtverlening 2017 aan RVO.nl. Zo stijgt de opdracht van BZK met € 3 mln. Dat wordt onder meer veroorzaakt door verstrekking van de opdracht Politieke Prioriteiten (€ 1,9 mln) voor ondersteuning en uitvoering op een groot aantal onderwerpen als de agenda innovatie in de bouw, transitie circulaire bouw en verkenning energiebesparingspotentieel utiliteitsbouw.

Aan de opdracht van BuZa is € 19 mln toegevoegd voor de uitbreiding van nieuwe opdrachten, waarvan € 14 mln op het domein van Buitenlandse Economische Betrekkingen (BEB). Dit betreft onder meer de uitvoering van taken uit hoofde van de Brexit, de wereldtentoonstelling in Astana, Online Dienstverlening, publiek private samenwerking werkplaatsen, missies, het klantbeleid, het Dutch Trade and Investment

Fund (DTIF) en de Subsidieregeling voor demonstratieprojecten, haalbaarheidsstudies en investeringsvoorbereidingsstudies (DHI).

Bijzondere baten

Door het nieuwe Rijkshuisvestingstelsel (vaste prijs per m²) zijn de huisvestingskosten van RVO.nl sinds 2016 gestegen. Evenals in 2016 ontvangt RVO.nl voor de gestegen kosten een compensatie van het Rijksvastgoedbedrijf (€ 3,5 mln).

Toelichting op de lasten

De hogere lasten van € 57,6 mln betreffen de uitvoeringskosten van de hierboven genoemde (toegevoegde) taken. De uitvoeringskosten bestaan uit personele- en materiële kosten. De personele kosten vallen uiteen in ambtelijke loonkosten en kosten van inhuur van externen. Met name de uitbreiding van werkzaamheden wordt door RVO.nl uitgevoerd met extern personeel.

De stijging van de materiële kosten betreft zowel de directe als de indirecte materiële kosten. De directe materiële kosten houden rechtstreeks verband met de uitvoering van de opdrachten. De indirecte materiële kosten betreffen met name de huisvestings- en ICT kosten voor een bedrag van € 8 mln.

Kasstroomoverzicht

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	(1) Vastgestelde begroting	(2) Mutaties (+ of -) 1e supplettoire begroting	(3)=(1)+(2) Stand 1e supplettoire begroting
1. Rekening-courant RHB 1 januari 2017	47.946	- 16.251	31.695
Totaal ontvangsten operationele kasstroom (+)	27.661		27.661
Totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	- 23.000		- 23.000
2. Totaal operationele kasstroom	4.661		4.661
Totaal investeringen (-/-)	- 10.000	- 4.200	- 14.200
Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)			
3. Totaal investeringskasstroom	- 10.000	- 4.200	- 14.200
Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)			
Eenmalige storting door het moederdepartement (+)			
Aflossingen op leningen (-/-)	- 3.700	1.917	- 1.783
Beroep op leenfaciliteit (+)	10.000	9.300	19.300
4. Totaal financieringskasstroom	6.300	11.217	17.517
5. Rekening-courant RHB 31 december 2017 (=1+2+3+4)	48.907	- 9.234	39.673

Het saldo rekening-courant is aangepast naar de realisatiestand per 1-1-2017.

Het beroep op de leenfaciliteit is verhoogd in verband met verwacht hogere investeringen (€ 4,2 mln) en herfinanciering van immateriële vaste activa (€ 5,1 mln).

6. Het Diergezondheidsfonds (DGF)

(Eerste suppletoire begroting) (Bedragen x € 1.000)

	Stand ontwerp- begroting 2017 (1)	Mutaties via NvW, ISB, motie en amende- menten (2)	Stand vastge- stelde begroting 2017 (3=1+2)	Mutaties 1 ^e supple- toire begroting (4)	Stand 1 ^e supple- toire begroting (5=3+4)	Mutatie 2018	Mutatie 2019	Mutatie 2020	Mutatie 2021
01 Bewaking en bestrijding van dierziekten en voorkomen en verminderen van welzijnsproblemen									
Verplichtingen	32.550		32.550	11.696	44.246				
Uitgaven	32.550		32.550	11.696	44.246				
waarvan juridisch verplicht	73%		73%		73%				
Beginsaldo									
Programma-uitgaven	32.550		32.550	11.696	44.246				
Opdrachten	32.550		32.550	11.696	44.246				
1. Bewaking van dierziekten	18.314		18.314	0	18.314				
2. Bestrijding van dierziekten	13.046		13.046	11.696	24.742				
3. Voorkomen en verminderen van welzijnsproblemen									
4. Overig	1.190		1.190	0	1.190				
Ontvangsten	32.550		32.550	11.696	44.246				
Ontvangsten van EZ									
Ontvangsten van EU m.b.t. salmonella bewaking en bestrijding	9.863		9.863		9.863				
Ontvangsten van sector (bewaking)	2.750		2.750		2.750				
Ontvangsten van sector (bestrijding)	11.102		11.102		11.102				
Ontvangsten bestrijding	8.835		8.835	11.696	20.531				

Toelichting

In 2016 is op de DGF-begroting een positief eindsaldo ontstaan van € 11,7 mln. Dit bedrag wordt in 2017 conform de gebruikelijke systematiek toegevoegd aan het uitgaven en ontvangsten instrument «bestrijding van dierziekten».